

СЕКЦІЯ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

ПРАВО НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ПРАВО ОСОБИСТОСТІ

Бориченко К.В.

кандидат юридичних наук,

*доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національний університет «Одеська юридична академія»*

У сучасних умовах розвитку українського суспільства створення та функціонування ефективного механізму забезпечення права на соціальний захист набуває особливої актуальності. Дана обставина зумовлена тим, що досліджуване суб'єктивне право особистості є логічним продовження права на життя, оскільки за часту опинившись у станах матеріальної незабезпеченості та/або соціального неблагополуччя, зумовлених соціальним ризиком, без забезпечення ефективних заходів соціального захисту належний рівень життя людини неможливий.

Як визначено у юридичному словнику саме спрямування права на забезпечення людині належного рівня життя є визначальною ознакою соціальних прав людини [1, с. 230].

Майже аналогічне значення соціальних прав визначено у Загальній декларації прав людини 1948 року, відповідно до Преамбули якої права людини мають сприяти соціальному прогресу й поліпшенню умов життя при більшій свободі особистості, при цьому їх здійснення залежить від структури й ресурсів кожної держави [2].

Як стверджує О.Ф. Скакун, соціальні права людини це можливості (свободи) особистості вільно розпоряджатися своєю робочою силою, використовувати її самостійно або згідно з трудовим договором, тобто право на вільну працю (вибір виду діяльності, нешкідливі умови праці, гарантований мінімальний розмір заробітної плати тощо), право на соціальне забезпечення, відпочинок, освіту, гідний рівень життя тощо [3, с. 196].

Тим не менше, проводячи характеристику соціальних прав людини науковець надає лише перелік основних соціальних прав особистості не визначаючи їх правову природу, без вказівки на їх особливості.

Намагався розкрити зміст соціальних прав особистості французький науковець Н. Дельпере, на думку якого, соціальні права спрямовані на забезпечення кожному безпечного існування з можливістю самовираження та активного залучення у суспільне життя. Соціальні права, за переконаннями вченого, повинні забезпечувати свободу, рівність та гідність людської особистості без жодних обмежень [4, 35].

Цілком обґрунтованою також видається позиція П. Рабіновича, який визначає соціальні права особистості як певні можливості людини, які необхідні для її існування та розвитку у конкретно історичних умовах, зумовлюються досягнутим рівнем розвитку людства та мають бути загальними, рівними для всіх людей [3, с. 16].

Полеміка серед науковців щодо визначення правової природи соціальних прав людини має наслідком відсутність чітко визначених гарантій їх забезпечення. Дана обставина зумовлена тим, що більшість соціальних прав, у тому числі й право на соціальний захист, мають природно-правову природу, а отже повинні лише визнаватися державою і нею гарантуватися, тим не менше дані права підлягають не лише фіксації, а й детальній правовій регламентації та розробці особливого дієвого механізму їх реалізації та захисту. Вони не реалізуються автоматично, а потребують значних коштів і відповідних рішень компетентних органів. Тим не менше, актами ООН, МОП, Ради Європи покладаються на держави-члени зобов'язання забезпечувати, наприклад, «право на соціальний захист за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави», «повне дотримання права на соціальний захист усіма належними способами у максимальних межах наявних ресурсів» і т. ін. Такі зобов'язання є надто розмитими, а оцінка їх виконання має ознаки суб'єктивізму. Як наслідок, цілком логічним є висновок про відсутність закріплених на національному та міжнародному рівнях чітко визначених та ефективних гарантій права на соціальний захист.

Відсутність чітких формулювань у визначенні змісту окремих компонентів права на соціальний захист (права на грошові виплати, права на соціальне обслуговування тощо) має наслідком значні перешкоди у можливості їх реалізації з огляду на обмеженість економічних ресурсів. Прикладом цього може стати неузгодженість норм Бюджетного кодексу України від 8 липня 2010 року з нормами Закону України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 року. Так, абзац 11 статті 1 зазначеного Закону до суб'єктів, що надають соціальні послуги, відносить підприємства, установи, організації та заклади незалежно від форми власності та господарювання, фізичних осіб – підприємців, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичних осіб, які надають соціальні послуги. При цьому серед джерел фінансування соціальних послуг як для державних, так і для неурядових установ основне місце, поряд із спеціальними фондами, коштами підприємств, установ та організацій, платою за соціальні послуги, коштами благодійної допомоги (пожертвуваннями), коштами одержувачів соціальних послуг та інших джерел, передбачених законодавством, займають кошти державного та місцевого бюджетів. Однак, пунктом 4 (а) статті 89 Бюджетного кодексу України передбачено бюджетні видатки лише в рамках державних програм соціального забезпечення, тобто можливість отримання цих коштів позабюджетною установою, яка надає соціальні послуги в процесі здійснення підприємницької чи іншої діяльності, Кодексом не передбачена, що порушує принцип максимальної ефективності використання бюджетних та

позабюджетних коштів суб'єктами, що надають соціальні послуги, закріплений статтею 3 Закону України «Про соціальні послуги».

Тим не менше, не дивлячись на теоретичні та практичні проблеми у сфері забезпечення права на соціальний захист, варто відзначити його значну соціальну спрямованість, яка полягає у створенні для осіб/сімей, які опинилися у станах матеріальної незабезпеченості чи соціального неблагополуччя, зумовлених соціальним ризиком, належного рівня життя. Так, одним з заходів соціального захисту осіб з інвалідністю є здійснення їх реабілітації, метою якої, відповідно до статті 1 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» від 6 жовтня 2005 року, є надання таким особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення осіб з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації і виробами медичного призначення.

Виходячи з такого розуміння соціальних прав людини та з урахуванням механізму їх забезпечення у сучасній Україні можна визначити особливості права на соціальний захист як соціального права особистості, до яких належать: відсутність одноманітного теоретичного обґрунтування сутності права на соціальний захист як соціального права людини; відсутність чітко визначених гарантій забезпечення права на соціальний захист; значна декларативність права на соціальний захист, закріпленого у нормативно-правових актах України; наявність нечітких, оціночних формулювань при визначенні змісту права на соціальний захист у законодавстві (достатній життєвий рівень, максимальне сприяння тощо); мінімальна забезпеченість права на соціальний захист економічними чинниками; обмеження здійснення права на соціальний захист наявним рівнем розвитку суспільства; спрямованість на забезпечення належного рівня життя людини.

З урахуванням вищевикладеного можна з упевненістю говорити про те, що право на соціальний захист належить до соціальних прав людини, механізм забезпечення яких розроблений для створення умов гідного життя кожної особистості, створення умов для підтримки і розвитку людської сутності.

Література:

1. Румянцев О.Г., Додонов В.Н. Юридический энциклопедический словарь. – М., 1997. – 384 с.
2. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.
3. Скакун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. – Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.
4. Дельпере Н. Защита прав и свобод граждан преклонного возраста / перевод с француз. Л.М. Энтина / Н. Дельпере. – М.: Изд-во «Деловая книга», 1993. – 277 с.

5. Рабінович П. Межі прав людини (деякі питання загальної теорії) / П. Рабінович // Український часопис прав людини. – 1997. – № 3–4. – С. 14-18.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В СФЕРІ ОСВІТИ

Кайтанський О.С.

кандидат юридичних наук

*доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в сучасних умовах є одним з основних напрямів державної соціальної політики. Серед основних потреб внутрішньо переміщених осіб можна виділити необхідність здобуття освіти, адже саме за допомогою освіти внутрішньо переміщені особи мають можливість в подальшому реалізувати своє право на працю та право на достатній життєвий рівень гарантовані Конституцією України. З метою захисту прав внутрішньо переміщених осіб за останні роки було прийнято низку нормативно-правових актів.

Основним нормативним актом, за допомогою якого забезпечуються права внутрішньо переміщених осіб, є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», в якому серед інших передбачено ст. 7 забезпечення реалізації прав зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту, відповідно до якої взята на облік внутрішньо переміщена особа має право на продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування. Порядок фінансування навчання категорії осіб, які були зараховані у навчальні заклади на територіях, де виникли обставини, передбачені законом, на навчання за рахунок коштів державного бюджету, встановлюється Кабінетом Міністрів України [2].

Особливості реалізації права на освіту окремих категорій осіб, відображаються в Умовах прийому до вищих навчальних закладів України на поточний рік. Так, відповідно до проекту Умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів України у 2018 році передбачено, що можуть проходити вступні випробування у формі вступних іспитів до уповноважених вищих навчальних закладів, визначених відповідно до Порядку прийому для здобуття вищої та професійно-технічної освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій території України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 24 травня 2016 року № 560, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 31 травня 2016 року за № 795/28925 (зокрема, усіх вищих навчальних закладів у сфері управління МОН, МОЗ, Мінкультури,